

Демченко Наталія,
старший викладач,
Національний авіаційний університет, м. Київ;
Проскурка Наталія,
старший викладач,
Національний авіаційний університет, м. Київ

ПРОФЕСІЙНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ЗАПОРУКА УСПІШНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КАР'ЄРИ

In our work paid attention to meaningfulness of professional identity in professional activity of personality. The constituents of professional maturity of personality are considered. And also paid attention to importance of forming of professional identity, leaning against the individual values of personality.

Завдяки значним досягненням у науково-технічній сфері, людство перейшло до нової фази свого розвитку — інформаційної. Цей перехід характеризується глибокими трансформаціями в соціальному, політичному, економічному житті. Ми стаємо свідками формування нової моделі сучасного світу, однією з головних особливостей якої є культурна глобалізація.

Останнім часом відбувається перехід, з одного боку, від епохи ізоляціонізму до епохи налагодження діалогу між представниками різних культур завдяки сучасним інформаційним технологіям, що є передумовою успішного існування суспільства в майбутньому. З іншого боку, виникає загроза втрати людьми специфічних індивідуально-особистісних характеристик, що свідчить про ймовірність втрати унікального індивідуально-особистісного компонента під впливом всебічної глобалізації.

Таким чином, суттєво зростає соціокультурна цінність кожної особистості. Для сучасної інформаційної епохи потрібна більш розвинена індивідуальність, здатна спиратися лише на себе, на свої здібності та швидко адаптуватися до нових умов життя, знаходити шляхи до самовдосконалення й саморозвитку (Л. Сохань, І. Єрмакова, 2013).

Психічний склад особистості зазнає змін в результаті професійної діяльності як в цілому, так і в деталях. В результаті виникає і починає в наш час все більше усвідомлюватися багата особистісна і соціальна професіогенетична феноменологія.

В сучасних соціально-економічних умовах переосмислюється саме поняття професіоналізму. В умовах планової економіки професіоналами вважали спеціалістів, що мали відповідну кваліфікацію. В умовах ринкової економіки професіонал — це кваліфікований спеціаліст, що разом з цим володіє умінням перемагати у вільній конкурентній боротьбі за оплачуване робоче місце (О. Молл, 2011).

Професіоналізм, як результат професіогенезу — це інтегративна характеристика професійно зрілої особистості як суб'єкта діяльності, спілкування, праці. Професійна зрілість включає:

1. Соціальну зрілість (володіння правовими нормами, засобами спільної професійної діяльності і співробітництва, прийнятими в суспільстві прийомами професійного спілкування тощо).
2. Особистісну зрілість (володіння засобами самовираження і саморозвитку, засобами протидії професійним деформаціям особистості).
3. Діяльнісну зрілість (володіння на високому рівні професійною діяльністю, засобами самореалізації і саморозвитку особистості в межах професії, здатність до творчих проявів своєї індивідуальності).

Професійна ідентичність складається тільки на достатньо високих рівнях оволодіння професією і є результатом узгодження особистістю складних колізій як особистісного, так і професійного розвитку: усвідомлення предмету і умов діяльності (розуміння суті самої професії, її законів), навколишнього соціального і професійного світу, а також себе як професіонала.

Професійна ідентичність завершується формуванням індивідуалізованої теорії професійної поведінки, що обумовлює стереотипи поведінки в типових ситуаціях, творчі рішення в непередбачуваних обставинах, шляхи самореалізації особистості в контексті життєвого і професійного шляху. В структурі професійної ідентичності взаємодіють образ ідеального професіонала і сам як професіонал.

Тільки особистісне проникнення у професію забезпечує розвиток майстерності і піднесення до професійних вершин. Професійна діяльність без особистісного опосередкування в дійсності призводить до виконання стандартного набору функцій, що руйнуються при зіткненні з непередбачуваними життєвими та соціальними обставинами. Тільки особистісна професійна ідентичність дозволяє особі зорієнтуватися на ринку праці і вірно оцінити свої шанси, індивідуально точно співставити стратегії пошуку професійної освіти, роботи з своєю особистою цінністю як професіонала.

Професіонал — це особистість, що володіє нормами професії як в мотиваційному, так і в інструментальному планах, результативно і успішно, з високою продуктивністю і якістю здійснює свою трудову діяльність, відзначається розвинутими професійними перспективами, самостійно будує сценарій свого професійного життя, розвиває свою особистість і індивідуальність засобами професії, протистоїть зовнішнім перешкодам, збагачує досвід професії оригінальним творчим внеском, сприяє підвищенню престижу своєї професії в суспільстві і суспільного інтересу до неї.

На початку професійного онтогенезу особистість вже має певний стартовий рівень психічного та соціального розвитку, що можна визначити як стартовий професіогенетичний стан особистості. Оцінка цього стартового професіогенетичного стану особистості, її відображення в певних критеріях можливе через розкриття і психологічний аналіз головної події професіогенезу — вибору професії.

Професійний і особистісний розвиток, не дивлячись на їх взаємообумовленість, необхідно розрізняти (О. Молл, 2001). В професійному розвитку виявляються внутрішнє середовище особистості, її активність, потреби самореалізації. Вибір і розвиток професійної діяльності — це реалізація певної особистісно визначеної стратегії життєвого сценарію. Високий і масштабний процес професійного розвитку можливий тільки за умови розвитку особистості, що здатна розпізнати стан наявного розвитку своїх властивостей, досягти усвідомлення необхідності змін і перетворень свого внутрішнього світу, здатна на пошук нових можливостей самореалізації в праці. Але по своїй суті професійний розвиток охоплює перш за все такі особистісні структури, що становлять психологічну основу засвоєння і оволодіння різних видів діяльності і є суттєвими для професійного успіху. Професійний і особистісний розвиток можуть взаємно підпорядковуватися і взаємно посилювати один одного.

Особистість може використовувати професію для своїх цілей, «підкорити професію» своїй особистості, щоб досягти певного способу життя, матеріального благополуччя. В такому випадку особистість утверджує себе над професією, виступає сама головною цінністю, дорожить собою як цінністю і не дорожить професією, а розглядає її як виконання алгоритмів певних професійних завдань, як відповідне виконання професійної ролі, що особистість не зачіпає. Іншим життєвим випадком є підняття професії як найважливішої цінності, в ім'я якої розгортається і відбувається утвердження своєї особистості в професії, відбудовується і формується особистість – «доростання особистості до професіонала». Динамізм між двома лініями розвитку зумовлений невідповідністю структури діючого особистісного "Я" ідеальному професійному "Я".

Найбільш сприятливим для обох процесів є відповідність професійного і особистісного розвитку, коли досягнення професійних вершин є одночасно і вершиною розвитку особистості. Враховуючи, що в розвитку особистості є незалежні і динамічні лінії розвитку її інтелектуальної, мотиваційної, емоційної і поведінкової сфер, розгляд цих можливих ліній особистісного професіогенезу повинен бути уточнений відносно таких позицій: особистість над професією, особистість з професією, особистість без професії.

Досліджуючи питання професійного розвитку студентів Національного авіаційного університету нами було проведено емпіричне дослідження кар'єрних орієнтацій студентів що навчаються за освітньо-професійними програмами «Психологія», «Практична психологія».

Метою нашого дослідження було визначення кар'єрних орієнтацій студентів як початок професійного розвитку та становлення професійної ідентифікації. Кар'єрні орієнтації було досліджено за допомогою методики Е. Шейна «Якорі кар'єри» та визначалися дев'ять кар'єрних орієнтацій (настановлень): менеджмент, професійна компетентність, служіння, автономія, стабільність місця роботи, стабільність місця проживання, виклик, інтеграція стилів життя та підприємництво. В дослідженні прийняло участь 102 студенти (Н. Демченко, Н. Проскурка, 2018).

За результатами емпіричного дослідження було виявлено, що у студентів-психологів, провідними кар'єрними орієнтаціями є «автономія», «інтеграція стилів життя» та «служіння». Це може свідчити про те, що формування професійної ідентифікації студентів психологів відбувається хаотично, з одного боку кар'єрна орієнтація «служіння» – це цінність «роботи з людьми», «служіння людству», «допомога людям», «бажання зробити світ краще» і т. д., в той же час, соціально-економічна ситуація в Україні стимулює майбутніх психологів до автономної професійної діяльності. Саме практичні психологи які відкривають свої кабінети психологічні і допомоги є більш соціально захищеними, адже практичні психологи що працюють в державних закладах освіти мають низький рівень заробітної плати. До того ж розвиток інформаційних технологій, на сьогоднішній день, надає можливість проводити психологічні консультації за допомогою комп'ютерних програм (Skyped) тощо.

У той же час, настановлення «професійна компетентність» не посіла належного місця в структурі кар'єрних орієнтацій, що свідчить про поверхове розуміння важливості саме професійних знань для майбутньої професійної діяльності, а отже не сформованості професійної ідентичності.

Отже, можливо зробити висновок, що студенти психологи, з переважною кар'єрною орієнтацією «служіння» прагнуть бути корисними і відданими справі, мають соціальний тип особистості та спрямовані на взаємодію. Однак, професійна ідентичність, як складова професіоналізму, потребує застосування методів для їх цілеспрямованого формування.